

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و صلي الله علي سيدنا محمد و آله الطاهرين

بیان خلاصه‌ی اشکال اول از اشکالات عامه

عرض کردیم اولین اشکال از اشکالات عامه این اشکال است که اگر ادله‌ی حجیت خبر واحد تمام باشد، اطلاق این ادله شامل خبر مرحوم سید مرتضی می‌شود که نقل کرده است علمای امامیه بر عدم حجیت خبر واحد اجماع دارند. هنگامی که با ادله‌ی حجیت خبر واحد، حجیت آن را اثبات کنیم و بگوییم هر خبر عادلانه را شامل می‌شود، یکی از خبرها نیز خبر مرحوم سید مرتضی است که اجماع امامیه بر عدم حجیت خبر واحد را نقل کرده است. اگر بخواهد این را شامل شود، دو تالی فاسد دارد. **تالی فاسد اول** این که تخصیص اکثر مستهجن، آن‌هم به بدترین نوع تخصیص اکثر لازم می‌آید؛ یعنی باید بگوییم شامل خبر سید می‌شود و نتیجه این می‌شود که هیچ خبری، هیچ روایتی، هیچ حدیثی از اخبار آحاد اعتبار ندارد؛ فقط خبر سید تحت عموم باقی می‌ماند. که عرض کردیم از این تعبیر کرده‌اند به أبشع انواع التخصیص. **تالی فاسد دوم** این است که - اگر در کلمات مراجعه کرده باشید از آن به «بشاعة ثانیة» تعبیر می‌کنند. - شارع برای بیان عدم حجیت از راه حجیت استفاده کند؛ یعنی مقصود شارع این بوده است که بگوید خبر واحد حجت نیست؛ برای بیان این مطلب خود از نقیض آن که عبارت از حجیت باشد، استفاده می‌کند. یعنی شارع اول ادله‌ای مثل آیه‌ی نبأ، آیه‌ی نفر و ... آورده است؛ منتها لسان این ادله که عبارت از حجیت خبر واحد است، برای نقیض حجیت که عدم الحجیه است، استفاده می‌کنند. خوب، شارع از اول می‌گفت که خبر واحد حجت نیست؛ چرا برای این مطلب از نقیض آن استفاده کرده است؟ چرا از لسان حجیت برای عدم الحجیه استفاده شده است؟ لذا، مستشکل می‌گوید ما باید بگوییم که این ادله دلالت بر حجیت خبر واحد ندارد. اگر بخواهد داشته باشد، این دو تالی فاسد را به دنبال دارد.

پاسخ مرحوم آخوند از این اشکال

در بحث گذشته، چهار جواب ذکر کردیم. **جواب پنجم**، پاسخی است که مرحوم آخوند خراسانی در حاشیه رسائل ذکر کرده‌اند. ایشان می‌گویند: اشکالی ندارد که بگوییم ادله‌ی حجیت خبر واحد تمام است و شامل خبر سید مرتضی نیز می‌شود؛ اما شمول آن‌ها نسبت به خبر سید مرتضی به این معناست که زمان مرحوم سید مرتضی آخرین زمان حجیت خبر واحد بوده است. یعنی ادله‌ی حجیت مثل آیه‌ی نبأ و آیه‌ی نفر تمام اخبار را شامل می‌شود؛ منتها حال که سید مرتضی این خبر را نقل کرده است، به معنای انتهای زمان حجیت خبر واحد است؛ نتیجه‌اش این می‌شود که اخبار متقدمه‌ی بر خبر سید مشمول ادله‌ی حجیت بشود، اما اخبار متأخره‌ی از خبر سید مشمول ادله‌ی حجیت نباشد. مرحوم آخوند می‌فرماید: امر دائر بین الامرین است و یکی از دو کار را باید انجام دهیم. یا باید بگوییم اطلاق ادله‌ی حجیت شامل خبر سید می‌شود و در نتیجه، تمام اخبار - چه اخبار متقدم از زمان مرحوم سید و چه اخبار متأخر از زمان ایشان - از درجه‌ی اعتبار ساقط می‌شود. و این بدترین انواع تخصیص اکثر مستهجن است. و یا همین راهی که ما رفتیم را بگوییم؛ یعنی شامل خبر سید می‌شود؛ اما به این معنا که خبر ایشان مفید است

برای انتهای آمد الحکم؛ یعنی اخبار آحاد بعد از زمان ایشان اعتبار ندارد. در این صورت، تخصیص اکثر و تخصیص مستهجن لازم نمی‌آید؛ از صدر اسلام تا زمان مرحوم سید هر خبری بوده است، حجّت است؛ که اکثر اخبار آحاد تا همین زمان بوده است؛ یعنی روایاتی که از معصومان علیهم السلام هست، تا این زمان صادر شده است. روشن است که راه دوم بر راه اول ترجیح دارد؛ و آن را انتخاب می‌کنیم.

مناقشه در پاسخ مرحوم آخوند

در این جا چند جواب روشن برای پاسخ مرحوم آخوند وجود دارد. جواب اول این است که بیان شما بر خلاف ظاهر فرمایش مرحوم سید است. مرحوم سید هنگامی که می‌گوید علمای امامیه بر عدم حجّت خبر واحد اجماع دارند، آیا مرادش خبر واحد از صدر اسلام نیست؟ روشن است که ایشان ادّعای اجماع بر عدم حجّت می‌کند از اول بعثت پیامبر و اسلام را؛ کدام قسمت کلام ایشان چنین ظهوری را دارد که از زمان خود ایشان به بعد اخبار آحاد حجّت ندارد؟ به عبارت دیگر، خبر ایشان هم شامل اخبار متقدّمه است و هم شامل اخبار متأخّره است. و به عبارت سوّم، موضوع خبر مرحوم سید، طبیعی الخبر است. هنگامی که می‌گوید اجماع داریم بر عدم حجّت خبر، مراد طبیعی الخبر است؛ نه اخبار متأخّره‌ای از خبر خودش. جواب دوم این است که بر فرض به ظاهر کلام سید کاری نداشته باشیم، اما از نظر ملاک، چه فرقی بین اخبار متقدّم و اخبار متأخّر هست؟ وقتی می‌گوید خبر واحد حجّت است یا حجّت نیست، چه فرقی بین اخبار متقدّم و متأخّر است؟ اگر اخبار متأخّر خصوصیتی داشتند، امکان داشت که گفته شود این خصوصیت فارق بین این دو دسته اخبار است؛ اما خصوصیتی وجود ندارد. جواب سوّم (پاسخ مرحوم حائری): مرحوم محقّق حائری، استاد مرحوم امام و مؤسس حوزه و هم‌طبقه با مرحوم محقّق نائینی اعلی الله مقامهما الشریف، در کتاب درر الفوائد فرموده‌اند که این جواب مرحوم آخوند بشاعت اول را حل می‌کند؛ اما بشاعت دوم - که شارع برای بیان عدم حجّت از راه حجّت وارد شده است - را حل نمی‌کند.

اشکال در پاسخ مرحوم محقّق حائری: به نظر ما، اگر این دو جوابی که بر مرحوم آخوند داده شد را کنار بگذاریم، کلام مرحوم آخوند هم تالی فاسد اول را حل می‌کند و هم تالی فاسد دوم را؛ تالی فاسد اول را حل کرده است، چون تخصیص اکثر مستهجن لازم نمی‌آید. تالی فاسد دوم را هم حل می‌کند؛ چون طبق بیان مرحوم آخوند شارع نمی‌خواهد بگوید که خبر واحد مطلقاً حجّت نیست؛ اگر می‌خواست بگوید مطلقاً حجّت نیست و با ادله‌ای حجّت وارد می‌شد، تالی فاسد دوم لازم می‌آمد؛ اما شارع می‌خواهد بگوید اخبار آحاد تا زمان سید حجّت است؛ پس، شارع برای بیان عدم حجّت از لسان حجّت استفاده نکرده است. بنابراین، مرحوم حائری چطور می‌فرماید که تالی فاسد دوم حل نشده است؟! نه، اگر از اشکال اول و دوم چشم‌پوشی کنیم، کلام مرحوم آخوند، هر دو تالی فاسدها را حل می‌کند. لذا، این بیان مرحوم حائری گرفتار این اشکال هست. دو جواب دیگر از مرحوم محقّق عراقی در مورد این اشکال وجود دارد که در هر دو جواب ایشان نکات دقیقی هست؛ به خصوص در جواب اول ایشان نکته‌ای هست که در جاهای دیگر علم اصول مفید فایده است.

مراجعه کنید به صفحات 118 و 119 از جلد 3 نه‌ایة الافکار؛ مرحوم آقای خویی نیز در صفحه‌ی 175 از جلد 2 مصباح الاصول این جواب را از بعض الاعاظم - که هر جا بگویند بعض الاعاظم، مرادشان مرحوم محقّق عراقی است - نقل کرده‌اند؛ در زمان‌های گذشته در نوشتجات چنین مرسوم بود که یک فقیه برای این که مرتبه‌ی علمی و ارتباطش را با دیگران ذکر کند، از این تعابیر استفاده می‌کرد؛ می‌گفت بعض المحقّقین و ...؛ مرحوم امام در کتاب البیع، هنگامی که نظری را از مرحوم اصفهانی نقل می‌کنند، به «بعض المحقّقین» تعبیر می‌کنند؛ و یا در اصول‌شان «بعض أعاظم العصر» را دارند که مراد مرحوم محقّق نائینی است. مرحوم والد ما در کتاب 27 جلدی شرح تحریر الوسیله به نام تفصیل الشریعه، - با این که شاگرد مرحوم امام و آقای بروجردی بودند، و می‌فرمودند: با این که توفیق نداشتیم شاگرد مرحوم آقای خویی باشیم، اما تمام مبانی فقهی و اصولی ایشان را دیده‌ام؛ و در بحث‌های خود این‌ها را نقل می‌کردند. - از مرحوم آقای خویی به «بعض الاعلام» تعبیر می‌کردند. منابعی را که

عرض كرديم، مراجعه كنيد، ان شاءالله روز شنبه عرض مي كنيم.